

ZAJEDNICA SAVEZA OSOBA S INVALIDITETOM HRVATSKE

Analiza izborne politike za osobe s invaliditetom

Zagreb, 2023.

ANALIZA IZBORNE POLITIKE ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Zagreb, 2023.

S a d r Ź a j

1. Uvod	4
2. Državno izborno povjerenstvo RH	5
3. Zakonodavni okviri RH	6
4. Međunarodni zakonodavni okviri	8
5. Pristupačnost izbornog procesa osobama s invaliditetom.....	10
6. Politička participacija osoba s invaliditetom.....	12
7. Priprema prijedloga za unapređenje izbornog procesa	14
Zaključak	18
Literatura	18

1. Uvod

Sudjelovanje osoba s invaliditetom na izborima ključno je za „živu“ demokraciju koja označava pristup informacijama, mogućnost kandidiranja, pridruživanja političkoj stranci, uključivanja u izborni proces kao izborni dužnosnik ili izborni promatrač. To uključuje mogućnost izražavanja svojih izbornih preferencija slobodno i pošteno, u punoj tajnosti.

Kao i svi građani EU, osobe s invaliditetom imaju pravo na potpuno sudjelovanje u svim aspektima života, uključujući politički život. Ipak, osobe s invaliditetom i dalje se suočavaju s nizom izazova. Često im se uskraćuje pravo na sudjelovanje u političkoj sferi kroz diskriminirajuće pravne i/ili administrativne prepreke kao i nedostupne procedure i/ili informacije. Analizom izborne politike za osobe s invaliditetom cilj je prikazati koliko su izborni procesi inkluzivni i pristupačni, omogućujući osobama s invaliditetom potpuno i jednako sudjelovanje u demokratskom procesu.

U organizaciji Europskog foruma osoba s invaliditetom (EDF), 5. europski parlament osoba s invaliditetom okupio je preko 600 izaslanika s invaliditetom iz cijele Europe, predstavljajući raznolikost europskog pokreta osoba s invaliditetom. S obzirom na nadolazeće europske izbore 2024., izaslanici 5. europskog parlamenta osoba s invaliditetom usvojili su Manifest s ciljem usmjeravanja političkih programa kandidata za Europski parlament, buduće Europske komisije imenovane nakon izbora i svih relevantnih politika koje utječu na budućnost osoba s invaliditetom u Europi i šire. Manifest ocrtava ključne prioritete za osobe s invaliditetom koje trebaju ispuniti institucije Europske unije, u potpunosti u skladu s Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (KPOSI) i sloganom pokreta osoba s invaliditetom: „Ništa o nama bez nas“.

Odbor UN-a za prava osoba s invaliditetom preporučio je da EU poduzme potrebne mjere, u suradnji sa svojim državama članicama i reprezentativne organizacije osoba s invaliditetom, kako bi se svima s bilo kojom vrstom invaliditeta omogućilo

ostvarivanje prava glasa i kandidiranja na izborima. Povjerenstvo je u svojoj Strategiji za prava osoba s invaliditetom za razdoblje 2021. - 2030. pripremio Vodič o dobroj izbornoj praksi koji se bavi sudjelovanjem građana s invaliditetom u izbornom procesu s ciljem održavanja uključivog demokratskog sudjelovanja. Republika Hrvatska kao jedna od država članica, dio je praksi uključive demokracije.

2. Državno izborno povjerenstvo RH

Zakonom je propisano da je Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske (DIP) stalno i neovisno državno tijelo koje obavlja poslove iz svog djelokruga u skladu s navedenim Zakonom te zakonima kojima je regulirana provedba izbora u Republici Hrvatskoj, kao i provedba državnog, lokalnog i savjetodavnog referenduma. Funkcije takvih povjerenstava mogu se razlikovati ovisno o državi, ali obično uključuju organizaciju izbora, registraciju birača, održavanje izbornih popisa, praćenje fi nanciranja kampanja, i prikupljanje i objavljivanje rezultata izbora. Nadležnost Državnog izbornog povjerenstva Republike Hrvatske može se podijeliti na nadležnost:

- a) koja se odnosi na provedbu izbora i referenduma
- b) koja se odnosi na provedbu nadzora fi nanciranja političkih aktivnosti, izborne promidžbe i referenduma
- c) ostale nadležnosti - propisane člankom 11. st. 2. Zakona, a koje nisu obuhvaćene točkama a) i b).

Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske propisalo je Obvezatne upute broj LV o načinu glasovanja birača s invaliditetom, nepismenih birača, slijepih birača te birača koji nisu u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto u kojem je istaknuto da birači koji ne mogu pristupiti na biračko mjesto, a žele glasati, trebaju o tome obavijestiti nadležno izborno povjerenstvo najranije tri dana prije dana održavanja izbora. Ukoliko je biračko mjesto nepristupačno, glasanje se može organizirati i ispred samog mjesta.

U provedbi lokalnih izbora, DIP obvezatnim uputama propisuje način glasovanja birača s tjelesnom manom, nepismenih

birača te birača koji ne mogu pristupiti na biračko mjesto, kako onih birača kojima je biračko mjesto nedostupno, tako i onih koji ne mogu pristupiti biračkom mjestu, a u provedbi prijevremenih lokalnih izbora propisuje primjenu tih obvezatnih uputa i na te izbore. Tijekom 2019. godine održani su izbori članova u Europski parlament iz Republike Hrvatske (26. svibnja 2019. godine) te prvi krug izbora za predsjednika Republike Hrvatske (22. prosinca 2019. godine). Gradska i općinska izborna povjerenstva koja su nadležna za određivanje biračkih mjesta na navedenim izborima dužna su, prilikom njihovog određivanja, voditi računa o njihovoj dostupnosti te pristupačnosti svim biračima. Izbornim zakonima propisan je način postupanja biračkog odbora u slučajevima kada je biračima biračko mjesto nedostupno. U suradnji s Hrvatskim savezom slijepih, Državno izborna povjerenstvo je u provedbi izbora članova u Europski parlament iz Republike Hrvatske izradilo zvučnu snimku zbirne liste te je objavilo na svom mrežnom mjestu. Također je u provedbi izbora za predsjednika Republike Hrvatske izradilo zvučnu snimku liste kandidata, kao i zvučnu snimku kandidata na ponovljenom izboru za predsjednika Republike Hrvatske (tj. drugom krugu glasovanja), te ih je objavilo na svom mrežnom mjestu.

3. Zakonodavni okviri RH

Pravni okvir za glasanje osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj reguliran je nizom zakona i propisa koji osiguravaju prava i prilagodbe kako bi se omogućilo osobama s invaliditetom slobodno i ravnopravno sudjelovanje u izbornom procesu. Ustav Republike Hrvatske jamči pravo na sudjelovanje u upravljanju javnim poslovima, uključujući i pravo glasa.

Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor propisuje opća pravila za provedbu izbora zastupnika u Hrvatski sabor. On također sadrži odredbe o pravima osoba s invaliditetom u vezi s izbornim procesom. Zakon o izborima predsjednika Republike Hrvatske propisuje pravila za provedbu izbora predsjednika Republike Hrvatske i uključuje odredbe o pravima osoba s invaliditetom u tom

kontekstu. Zakon o lokalnim izborima također uključuje odredbe koje osiguravaju prava osoba s invaliditetom tijekom izbornog procesa na lokalnoj razini. Pravilnik o provedbi izbora prikazuju detalje vezane uz provedbu izbora, uključujući i prilagodbe za osobe s invaliditetom.

Ministarstvo prilikom svakih izbora, a u svrhu informiranja birača smještenih u ustanovama socijalne skrbi, svim pružateljima usluge smještaja i organiziranog stanovanja te centrima za socijalnu skrb dostavlja uputu vezanu uz pojašnjenje procedure privremenog upisa u registar birača, te o potrebi obavještanja korisnika usluge smještaja i organiziranog stanovanja o njihovom pravu na glasovanje na izborima, osobito ističući kako je Zakonom o registru birača omogućeno glasovanje i osobama lišenim poslovne sposobnosti.

Ako birač nije u mogućnosti pristupiti biračkom mjestu o tome će obavijestiti birački odbor. Predsjednik biračkog odbora određuje najmanje dva člana biračkog odbora ili zamjenika koji će birača posjetiti u mjestu gdje se nalazi i omogućiti glasovanje. Odredbom članka 61. Zakona o lokalnim izborima propisan je način postupanja biračkog odbora u slučajevima kada je biračima biračko mjesto nedostupno te je utvrđeno da birač koji zbog teže bolesti, tjelesnog oštećenja ili nemoći nije u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto, može o tome obavijestiti nadležno izborno povjerenstvo najranije 3 dana prije dana održavanja izbora ili birački odbor na dan održavanja izbora. Prema Zakonu o izboru članova u Europski parlament iz Republike Hrvatske, birač koji zbog neke tjelesne mane ili zato što je nepismen ne može glasovati samostalno, može doći na biračko mjesto s drugom osobom koja je pismena i koja će po njegovoj ovlasti i uputi zaokružiti redni broj ispred naziva liste, odnosno imena kandidata za koje birač glasuje.

4. Međunarodni zakonodavni okviri

Opća deklaracija o ljudskim pravima, koju je usvojila Opća skupština UN-a 1948. godine, svakome daje pravo da sudjeluje u vlasti svoje zemlje (članak 21). Pravo glasa predviđeno je i člankom 25. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, donesenog 1966. godine. Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (KPOSI) čini sastavni dio pravnog poretka Europske Unije. Prema članku 29. KPOSI, države članice moraju osigurati, između ostalog, da su postupci glasovanja, objekti i materijali prikladni, dostupni, laki za razumijevanje i korištenje. Članak 29 počinje formuliranjem obveze država općenito: "Osigurati osobama s invaliditetom djelotvorno i potpuno sudjelovanje u političkom i javnom životu na ravnopravnoj osnovi s drugima." Važno je da se ne predviđaju nikakve iznimke temeljene na tipu invaliditeta. Članak 29 također obvezuje države da "aktivno promiču" šire sudjelovanje u javnim poslovima osoba s invaliditetom. Uključeno u to je "Sudjelovanje u nevladinim organizacijama i udrugama koje se bave političkim i javnim životom zemlje, i u aktivnostima i vođenju političkih stranaka." U nastavku se navodi da "Jamčenje izražavanja slobodne volje osoba s invaliditetom kao birača i radi toga, kada je to potrebno, dopuštanje da im se pruži pomoć tijekom glasovanja na njihov zahtjev i od strane osobe po njihovom izboru." Nadalje, članak 12 KPOSI govori o prihvaćanju odluka koje donesu osobe s invaliditetom. Članak 12 govori o pomoći koja se pruža osobama s invaliditetom prilikom donošenja odluka.

KPOSI sadrži obveze država članica da štite pravo osoba s invaliditetom da glasuju tajno na izborima i javnim referendumima, da se kandidiraju na izborima, da učinkovito obnašaju dužnost i obavljaju sve javne funkcije na svim razinama vlasti, te da olakšaju korištenje asistivnih i novih tehnologija gdje je to prikladno. Od država članica također se traži da osiguraju da osobe s invaliditetom mogu slobodno izraziti svoju volju kao birači. U tu svrhu, i gdje je to potrebno, države članice moraju dopustiti osobi po vlastitom izboru da pruži pomoć pri glasovanju i na njihov zahtjev. Opći komentar br. 2 o članku 9. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, koji je usvojio Odbor za prava osoba s invaliditetom navodi da je također važno da politički

skupovi i materijali koje koriste i proizvode političke stranke ili pojedinačni kandidati koji sudjeluju na javnim izborima budu dostupni.

Glasovanje izvan biračkog mjesta, bilo u prizemlju ili s ulaza na biračko mjesto, osim u Hrvatskoj dostupno je i u nekim državama članicama (kao što su Danska, Češka, Slovenija i Švedska). Mobilno glasovanje, što znači da glasačke kutije na mjesto glasača (kuću, bolnicu ili bilo koje drugo mjesto) donosi službenik uprave zadužen za organizaciju izbora, metoda je koja se koristi u nekoliko država članica (kao što su Austrija, Bugarska, Češka, Danska, Estonija, Mađarska, Italija, Irska, Latvija, Litva, Portugal, Rumunjska, Slovenija i Švedska). Neke države članice, uključujući Finsku, Luksemburg, Italiju (neke općine), Portugal i Poljsku, čak osiguravaju biračima, uključujući osobe s invaliditetom, besplatan prijevoz do biračkih mjesta pod određenim uvjetima. Belgija također pruža podršku za prijevoz do biračkih mjesta. Nekoliko država članica dopušta glasačima koji se ne mogu pojaviti na biračkom mjestu na dan izbora da glasaju unaprijed, bilo od kuće, iz bolnice (kao u Danskoj, Malti i Portugalu) ili s biračkog mjesta otvorenog uoči izbora dan (kao u Austriji, Danskoj, Njemačkoj, Estoniji, Finskoj, Latviji, Litvi, Malti, Portugalu, Sloveniji i Švedskoj). Osobe s invaliditetom imaju mogućnost glasanja na pristupačnim biračkim mjestima u nekoliko država članica, kao što su Austrija, Belgija, Danska, Njemačka, Mađarska, Irska, Italija, Latvija, Litva i Rumunjska. U Nizozemskoj birači nisu raspoređeni na biračko mjesto. Sa svojom biračkom propusnicom mogu glasovati na bilo kojem biračkom mjestu u svojoj općini. Posebna biračka mjesta organizirana su u bolnicama i/ili drugim ustanovama za skrb u državama članicama, poput Hrvatske, Estonije, Irske, Malte i Nizozemske.

Unatoč napretku ostvarenom u RH i drugim pojedinim zemljama EU, potrebno je uložiti daljnje napore kako bi se zajamčilo da svi građani EU-a, uključujući osobe s invaliditetom, imaju opcije glasanja koje su im potrebne. Konvencija UN-a o pravima osoba s invaliditetom ponovno potvrđuje pravo osoba s invaliditetom da biraju i budu birani. Međutim, u državama članicama Europske Unije još uvijek postoje ograničenja za osobe s intelektualnim teškoćama.

5. Pristupačnost izbornog procesa osobama s invaliditetom

Hrvatska i međunarodna zakonodavstva propisuju da biračka mjesta moraju biti pristupačna osobama s invaliditetom. To uključuje prilagodbe poput rampi, pristupnih staza, i drugih sredstava koja omogućuju korisnicima invalidskih kolica da lako pristupe biračkom mjestu. Unatoč zakonima, neka biračka mjesta možda još uvijek ne ispunjavaju sve standarde pristupačnosti. Neke od prepreka su:

- Arhitektonske prepreke (uključujući nepristupačna biračka mjesta; starije zgrade i ruralna područja mogu imati ograničenja u postizanju potpune pristupačnosti; nedovoljno organiziranje glasanja za osobe koje žive u rezidencijalnim ustanovama ili ustanovama za dugotrajnu skrb, bolnicama ili osobe koje ne mogu napustiti svoje domovi, prepreke mobilnosti i nedostupni materijali korišteni na izborima, poput glasačkih listića, glasačkih kabina ili glasačkih strojeva, ograničene mogućnosti glasovanja)
- Informacijske barijere (nedostatak pristupa političkim kandidatima i stranačkim informacijama, nedostatak znanja o izbornom procesu - gdje, kada i kako glasovati)
- Prepreke u pružanju pomoći (uključujući ograničenu pomoć pri glasovanju, nedostatak obuke za biračko osoblje o tome kako pružiti pomoć i ograničenja u pogledu toga kome se pomoć pruža).
- Društvene prepreke (uključujući stereotipe o građanima s invaliditetom, stavove i mišljenja njegovatelja/pomoćnika te dostupnost i pristup mrežama podrške)

Članak 2 KPOSI govori o različitim načinima komunikacije s različitim skupinama stanovništva. Informacije o izborima trebaju biti u taktilnom, zvučnom i vizuelnom formatu. Glasački materijal i oprema moraju biti univerzalno dizajnirani.

Članak 9 KPOSI govori o dostupnosti. Mjesta na kojima se održavaju kampanje i glasovanje trebaju biti dostupna. Neke od važnih stvari koje treba osigurati su:

- Rampe
- Parking za osobe s invaliditetom
- Toaleti dostupni za invalidska kolica
- Oznake na prostorijama

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u studenom 2020. godine zatražila izvješće o pristupačnosti uredskih prostorija političkih stranaka. Poražavajuće je da odgovorilo samo nekolicina (5) od svih političkih stranaka koje djeluju na području RH. U većini slučajeva odgovoreno je samo u odnosu na stanje pristupačnosti uredskih prostorija središnjica stranaka od kojih od 4 stranke, 3 imaju riješenu pristupačnost ulaza uredskim prostorijama (HSS, HDZ, SDP), samo jedna ima prilagođeni sanitarni čvor (HSS), a niti jedna od stranaka u uredskim prostorijama nema postavljene taktilne crte vodilje.

Promatrajući izbore i revidirajući zakonodavstvo, Ured OESS-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) identifi cira o je i druge prepreke koje ometaju političko sudjelovanje osoba s invaliditetom. U svom informativnom izvješću „Stvarno pravo osoba s invaliditetom da glasaju na izborima za Europski parlament” i Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) uz prepreke pristupačnosti, identifi cira o je i druge prepreke koje ometaju političko sudjelovanje osoba s invaliditetom kao što su : pravne, administrativne i institucionalne prepreke.

Također je izražena zabrinutost oko pristupa izbornom procesu osoba s intelektualnim teškoćama i testova koji se provode u tom kontekstu. Ostale spomenute prepreke pristupačnosti uključivale su nedostatak informacija koje se lako čitaju, nedostatak ili nedovoljnu podršku kandidatima s invaliditetom i izabranim dužnosnicima, uključujući u smislu tumačenja znakovnog jezika, nedovoljnu obuku za izborne dužnosnike o tome kako pomoći osobama s invaliditetom da glasuju , nedostupna biračka mjesta, nedostatak prijevoza do biračkih mjesta i nedovoljno alternativnih mogućnosti glasovanja na biračkom mjestu.

Istaknuto je da nedostatak svijesti o pravima osoba s invaliditetom i pristupačnosti u izbornim procesima može

rezultirati i stavovima i preprekama u okruženju, što može utjecati na promjene politike ili inicijative za poboljšanje stope sudjelovanja. Spomenuto je da niska svijest proizlazi iz nekoliko pitanja, uključujući nedostatak podataka o glasanju osoba s invaliditetom, nedostatak obuke za izborne službenike i niske razine uključenosti organizacija osoba s invaliditetom u reformu izborne prakse.

Vidljivi su pomaci i napredak u smislu osiguravanja dostupnosti dokumenata, informacija i prilaza zgradama i prostorima jedinica lokalne područne (regionalne) samouprave - JLP(R)S kako bi osobe s invaliditetom mogle participirati u korištenju usluga upravnih tijela JLP(R)S te sudjelovati u njihovom radu, kao i biti članovi izvršnih i predstavničkih tijela JLP(R)S.

Iako neznatan broj JLP(R)S ima svoje strategije za osobe s invaliditetom, velik je broj jedinica koje imaju različite socijalne, razvojne i druge programe koji sadrže mjere i aktivnosti po uzoru na Nacionalnu strategiju 2017. – 2020., te na taj način trebaju sustavno i planski djelovati s ciljem ostvarenja dostupnosti i pristupačnosti osobama s invaliditetom na svim područjima javnog i političkog života.

Ipak, jedan od izazova u RH i ostalim državama članicama EU je nedovoljno alternativnih i naprednih metoda glasovanja, ograničena dostupnost asistivnih tehnologija i nedostatak praktične i financijske potpore osobama s invaliditetom, kao biračima i kandidatima. Nijedna država članica ne pruža posebnu potporu kandidatima s invaliditetom niti javna sredstva za pokrivanje njihovih troškova promidžbe što predstavlja financijski i logistički teret pristupačnosti.

6. Politička participacija osoba s invaliditetom

Definicija političke participacije obuhvaća postizanje specifičnih ciljeva koji se prvenstveno sastoje od vršenja utjecaja na političke odluke na različitim razinama političkog sustava. Također, uključuje dobrovoljno sudjelovanje u političkim aktivnostima. Glasovanje na izborima i kandidiranje na izborima dva su glavna

i najizravnija oblika političkog sudjelovanja. Dokument *Inclusion Europe* iz 2011. opisuje pravo glasa kao „najsimboličkiji simbol građanstva“, uz napomenu da političko sudjelovanje u izbornim procesima također uključuje priliku da se osobe s invaliditetom registriraju kao kandidati, da vode kampanju, da budu birani i da obnašaju dužnost.

Prema Nacionalnom planu izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine zaključuje se da je znatan broj njih nastojao sukladno svojim finansijskim odnosno proračunskim mogućnostima osigurati tehničku i druge oblike pomoći kako bi osobama s invaliditetom bili dostupni temeljni dokumenti od značaja za političko sudjelovanje na lokalnoj, regionalnoj ili nacionalnoj razini i kako bi se olakšalo sudjelovanje osoba s invaliditetom u predstavničkim i izvršnim tijelima. O provedenim mjerama svjedoče pokazatelji da su osobe s invaliditetom članovi kako predstavničkih tako i izvršnih tijela u jedinicima lokalne područne (regionalne) samouprave te da postoje svijetli primjeri aktivnog participiranja istih u javnom i političkom djelovanju zajednice.

U RH, Ministarstvo pravosuđa i uprave prati provedbu Zakona o registru birača (Narodne novine, broj 114/12 i 105/15) i Zakona o lokalnim izborima (Narodne novine, broj 144/12 i 121/16) posebno u dijelu koji se odnosi na ostvarivanje biračkog prava osoba s invaliditetom u suradnji sa Državnim izbornim povjerenstvom kao su-nositeljem navedene mjere jačajući međusobnu koordinaciju i suradnju u horizontalnom smislu s ciljem povećanja razine aktivnog sudjelovanja u ostvarivanju biračkog prava osoba s invaliditetom.

U okviru projekta Platforma 50+ i anketnog istraživanja tematskog područja „Poboljšanje kvalitete življenja osoba s invaliditetom“. koje je SOIH 2021.godine proveo u suradnji s 11 partnera te Edukacijsko – rehabilitacijskom fakultetom, ispitanici su prijavili visoku razinu političke participacije, njih 72,7% je glasovalo na prošlogodišnjim parlamentarnim izborima, a njih 32 se kandidiralo za neku političku funkciju, a 38 ispitanika su i

članovi političkih stranaka. S druge strane, čak 17,3% ispitanika imalo je problema s pristupom biračkom mjestu.

Preporuka Komisije iz 2018. o učinkovitom provođenju izbora za Europski parlament 2019. naglašavale su potrebu, između ostalog, za promicanjem izbornih prava građana EU koji borave u

drugoj državi članici (tzv. „mobilni građani EU-“), podzastupljenih skupina i osoba s invaliditetom. Što se tiče Parlamentarnih izbora 2024. primjećena su poboljšanja. Europska Komisija je napisala vodič u suradnji sa državama članicama u okviru Europske mreže za suradnju na izborima, te uz doprinose Europskog foruma osoba s invaliditetom i drugih organizacija osoba s invaliditetom, vodič sadrži dobre prakse i savjete koji se mogu primijeniti na europske izbore, kao i na nacionalne, regionalne ili lokalne izbore. Vodič je dio Strategije za prava osoba s invaliditetom 2021.-2030.

7. Priprema prijedloga za unapređenje izbornog procesa

Ususret Europskim izborima 2024., Europski Parlament predlaže pravila za izbor vodećih kandidata te naglašava da države članice trebaju uvesti mjere za lakši pristup informacijama i biračkim mjestima za osobe s invaliditetom. Parlament također apelira na Vijeće da brzo donese novi europski izborni zakon i nova pravila za europske političke stranke i zaklade kako bi se barem ona primjenjivala na kampanju za izbore 2024. Nacionalne i europske političke stranke trebale bi provoditi svoje kampanje u skladu s vrijednostima EU i s povećanim naglaskom na europskoj dimenziji izbora. Kako bi se osiguralo da svi građani Unije mogu ostvariti svoje biračko pravo, države članice trebale bi uvesti

mjere za lakši pristup informacijama i biračkim mjestima za osobe s invaliditetom te potaknuti sudjelovanje određenih kategorija europskih građana, na primjer onih koji žive u drugoj EU državi članici ili trećoj zemlji te beskućnika. Također se naglašava osiguravanje snažnijih zaštitnih mjera i mjera protiv dezinformacija kako bi se spriječilo inozemno i unutarnje uplitanje u izbore. Jasan jezik i pristupačni komunikacijski materijali također su važni za borbu protiv dezinformacija i dezinformacija jer osobe s invaliditetom mogu biti posebno izložene riziku. Pandemija COVID-19 dovela je do promjena u postupcima glasovanja, kao što je povećanje upotrebe glasovanja putem pošte ili opcija glasovanja na daljinu, što je dovelo do razvoja praksi koje podržavaju izbornu pristupačnost za osobe s invaliditetom. Nadalje, važno je podupirati parlamentarne zastupnike s invaliditetom učiniti pristupačnima i televizijske emisije o izborima koje često ne pružaju upute o glasovanju i informacije o kandidatima putem titlova, tumačenja na znakovnom jeziku ili zvučnih opisa.

„Vodič o dobroj izbornoj praksi“ nudi i „Okvir za omogućavanje pristupa izborima osobama s invaliditetom“ sa konkretnim kontrolnim popisom radnji koje države članice moraju poduzeti prije, tijekom i nakon izbora. Prikazani su i primjeri dobre prakse među državama članicama, u kojima su potrebe građana s invaliditetom zadovoljene. Posebno je značajno uključivanje reprezentativnih organizacija osoba s invaliditetom tijekom izbornog ciklusa što čini važan aspekt ovog dokumenta u stvaranju uključivog demokratskog društva.

Vodič također analizira područja izbornog procesa koja države članice često zanemaruju i predlaže rješenja za poboljšanje pristupačnosti, kao što je političko oglašavanje. To uključuje pristupačne web stranice, tiskane materijale u pristupačnim formatima, usluge telefonske pomoći i alternativne audio-vizualne formate. Svi materijali i informacije o europskim izborima učiniti dostupnima osobama s invaliditetom. Na primjer, letci bi trebali biti dostupni u lako čitljivoj verziji kako bi ih osobe s intelektualnim teškoćama mogle razumjeti. Vodič nudi opsežan popis primjera o načinima na koje se izborni procesi mogu učiniti pristupačnijim.

Međutim, osobe s invaliditetom i dalje će se suočavati s konkretnim razlikama u svom pravu glasa i pravu kandidiranja ovisno o državi članici EU u kojoj žive. Mnoge države članice još uvijek održavaju pravne prepreke glasačkim pravima, za na primjer, osobe s intelektualnim ili psihosocijalnim teškoćama.

Opsežni pregledi izbornog procesa i načini na koji se proces može poboljšati uključuje:

- EU okvire i međunarodne standarde koji štite politička prava osoba s invaliditetom, kao što je UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom.
- Okruženja koja podržavaju sudjelovanje u izborima – ne samo u smislu fizičke pristupačnosti, već i u akcijama podizanja svijesti i mijenjanja stavova.
- Poboljšanje pristupačnosti komunikacijskih i reklamnih materijala kako bi se doprijelo do osoba s invaliditetom tijekom izbornog ciklusa kroz
- Univerzalni dizajn i razumnu prilagodba u izbornom ciklusu iz perspektive postupaka, objekata i materijala.

Povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, Europski forum osoba s invaliditetom – EDF poziva političke stranke da izaberu i podrže kandidate s invaliditetom koji su zainteresirani za sudjelovanje na europskim izborima, kako bi se osiguralo da je raznolikost europskog stanovništva zastupljena u Europskom parlamentu.

Europski forum osoba s invaliditetom poziva političke stranke da:

1. Proaktivno pristupe osobama s invaliditetom i uključe ih kao kandidate.
2. Osiguraju dodatnu potporu i provode mjere za povećanje kandidature žena s invaliditetom kroz fizičku potporu i stvaranje specifičnih mreža i mentorskih programa.
3. Osiguraju da kandidati s invaliditetom mogu voditi kampanju na ravnopravnoj osnovi s drugima pružanjem dodatne podrške za prevladavanje prepreka pristupačnosti ili pokrivanjem troškova povezanih s invaliditetom.

4. Osiguraju da su procesi, informacije, sastanci, događaji i prostorije pristupačni osobama s invaliditetom.

Također, EDF poziva Europsku uniju i njezine države članice da:

1. Uspostave programe i resurse za podršku kandidatima s invaliditetom.
2. Usvoje novi izborni zakon EU i nacionalne zakone kojima se osobama s invaliditetom omogućuje glasovanje i kandidiranje na izborima, bez obzira na status poslovne sposobnosti.
3. Jamče pristupačnost izbora, uključujući radnje relevantne za kandidate s invaliditetom.
4. Postave obveze pristupačnosti za europske i nacionalne političke stranke.
5. Postave pravila za borbu protiv uznemiravanja kandidata, uključujući uznemiravanje i nasilje na Internetu. Ova bi pravila trebala osigurati zaštitu žena s invaliditetom i osoba s invaliditetom s drugim intersekcijskim identitetima.

Europski gospodarski i socijalni odbor - EGSO na temelju članka 29. KOPSI, navodi da je potrebno pojašnjenje načela univerzalnosti, izravnosti i tajnosti izbora te savjetuje državama članicama da uklone postojeće prepreke i provedu zajedničke standarde za glasanje osoba s invaliditetom. EGSO također predlaže uvođenje zabrane oduzimanja prava glasa na izborima za Europski parlament na temelju invaliditeta ili zdravstvenog stanja. Trebalo bi zahtijevati pružanje dostupnih informacija o izborima i postupcima glasanja za osobe s invaliditetom, te – u nedostatku pristupačnih biračkih mjesta – omogućiti alternativne oblike glasanja.

Zaključak

Europski parlamentarni izbori 2024. pružaju priliku za ocjenu dosadašnjeg stanja i izazova vezanih uz sudjelovanje osoba s invaliditetom. Unatoč određenim poboljšanjima neophodan je daljnji rad na pristupačnosti biračkih mjesta, izbornog materijala i procesa glasovanja. Suradnja s organizacijama osoba s invaliditetom ključna je za identifikaciju potreba zajednice, a transparentnost izbornog procesa ključna je za povjerenje građana. Sustavna evaluacija zakonodavnog okvira omogućuje usklađenost s potrebama osoba s invaliditetom. Unatoč izazovima, važno je kontinuirano unaprjeđivati uključivost izbornog procesa koji doprinosi izgradnji inkluzivnog društva i demokratskog izbornog sustava.

Literatura:

1. Organizacija za europsku sigurnost i suradnju- OESS. Ured za demokratske institucije i ljudska prava(ODIHR), (2017). Priručnik o promatranju i promoviranju sudjelovanja osoba s invaliditetom na izborima.
<https://www.osce.org/odihr/elections/handbook-observing-people-with-disabilities>
2. Vlada Republike Hrvatske, (2021). Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027.godine.
<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Glavno%20tajništvo/Godišnji%20planovi%20i%20strateška%20izvješća/Nacionalni%20plan%20izjednačavanja%20mogućnosti%20za%20osobe%20s%20invaliditetom%20za%20razdoblje%20od%202021%20do%202027.%20godine.pdf>
3. Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH, (2021). Istraživanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Hrvatskoj: Prvi rezultati.
https://dodir.hr/wp-content/uploads/2022/04/SOIH_izvjestaj.pdf

4. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom. Izvješće o radu pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2020.godinu, (2021).
https://sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2021-03-31/123201/IZVJ_PRAVOBRANITELJICA_ZA_OSOBE_S_INVALIDITETOM_2020.pdf
5. European Parliamentary Research Service – EPRS, (2023). Political participation of people with disabilities in the EU.
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/747889/EPRS_BRI\(2023\)747889_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/747889/EPRS_BRI(2023)747889_EN.pdf)
6. Europska Komisija, (2023). Guide of good electoral practices in Member States addressing the participation of citizens with disabilities in the electoral process. (Vodič o dobroj izbornoj praksi za građane s invaliditetom).
https://commission.europa.eu/system/files/2023-12/SWD_2023_408_1_EN_document_travail_service_part1_v4.pdf
7. Europski parlament. Europski izbori 2024: Parlament predlaže pravila za izbor vodećih kandidata.
<https://www.europarl.europa.eu/news/hr/press-room/20231208IPR15765/europski-izbori-2024-parlament-predlaze-pravila-za-izbor-vodecih-kandidata>

